

Kommunikoinnin työvälineitä suun terveydenhuoltoon

Tietoa ja työvälineitä suun terveydenhuollon ammattilaisille
erilaisiin potilaan kohtaamis- ja kommunikaatiotilanteisiin

Tämä oppaan tarkoitus on auttaa sinua kohtaamaan minut, kun

- Käyttämäni kommunikaatiotapa poikkeaa terveydenhuollon henkilöstön käyttämästä puhutusta kielestä.
- Kuulemiseni, näkemiseni tai puheeni on heikentynyt.
- Kehitysvamma tai/ja autismi aiheuttaa vaikeuksia tapaani kommunikoida, ymmärtää ja oppia.
- Sairaus tai vamma aiheuttaa vaikeuksia kommunikaatiooni.

Vinkkejä kohtaamistilanteisiin kanssani

- Selkokieli
- Vuorovaikutusta tukevat toimintaohjeet näkö-, kuulo- tai puhevammaisen henkilön kohtaamiseen
- Vammaisten tulkkauspalvelu
- Potilaan oikeus ymmärtämiseen
- Kommunikaatiokeinot ja -menetelmät

Kuvatyökaluja suun terveydenhuollon tilanteisiin

- Kysy mielipidettäni
- Esitietojen selvittäminen
- Hampaiden huolto
- Oman hoidon suunnitelma

Tämä opas sisältää:

Vinkkejä kohtaamiseen kanssani

Ymmärrän paremmin, jos puhut minulle selkokieltä	3
Minulla on vaikeuksia nähdä	4
Minulla on vaikeuksia kuulla	5
Minulla on puhevamma	5
Oikeuteni ymmärtämiseen	6
Milloin on mahdollista tilata KELAn järjestämää tulkkausapua?	7
Kommunikaatiomenetelmiä ja tapoja: vinkkejä käyttöönottoon	8

Kuvatyökalut

Tämä sinun täytyy tietää minusta	10
Kommunikaatiokartta	11
Kyllä / ei -kortit	12
Päätöksenteon kortit	13
Pelkomittari	14
Kipumittari	15
Oletko allerginen?	16
Missä kipu tuntuu?	17
Millainen kipu on?	18
Mikä kipua pahentaa?	19
Suun terveydenhuollon toimenpiteitä ja välineitä	20
Kuinka kauan toimenpide kestää?	21
Toiminnan rajoitteita	22

Oman hoidon suunnittelu

Tietoa työvälineen kuvista

Ymmärrän paremmin, jos puhut minulle selkokieltä

Ennen kuin annat minulle tietoa

- Tutustu minuun ja ota selvää, millaista tietoa tarvitsen.
- Millaisessa muodossa tieto minulle kannattaa antaa: voiko kuvat tai ääni toimia sanojen tukena?
- Käytä kieltä, joka sopii minulle. Jos olen aikuinen, käytä aikuisten kieltä.

Sanat

- Käytä tuttuja ja selkeitä sanoja. Jos käytät pitkiä, vaikeita tai vieraskielisiä sanoja, niin selitä ne hyvin.
- Käytä selityksissä esimerkkejä, jotka ovat arjesta tuttuja.
- Käytä samaa sanaa samassa merkityksessä johdonmukaisesti.
- Vertauskuvia ja lyhenteitä ymmärrän huonosti.

Lauseet

- Käytä lyhyitä lauseita, jossa on vain yksi viesti.
- Myönteisiä lauseita on helpompi ymmärtää kuin kielteisiä.
- On helpompi ymmärtää informaatiota, jossa näkyy kuka tekee ja mitä.
- ”Lääkäri lähettää sinulle kirjeen.” on selvempi kuin ”Sinulle lähetetään kirje.”

Tiedon jäsentäminen

- Uuden asian ymmärtäminen on minulle helpompaa, kun esität sen aika- tai tapahtumajärjestyksessä.
- Kerro minulle yksi asia kerrallaan.
- Toista minulle asia tarvittaessa useaan kertaan. Tee näin erityisesti vaikeiden sanojen kohdalla.

Ymmärrettävä puhe

- Kun puhut minulle, niin ilmaise itseäsi selkeästi ja lausu sanat hyvin.
- Puhu minulle riittävän hitaasti ja pidä taukoja, jotta asian ymmärtäminen on mahdollista.
- Toivon, että puhut minulle ystävällisesti ja kohteliaasti.
- On hyvä käydä keskustelu kanssani rauhallisessa ympäristössä.
- Keskustelussa on tärkeää, että yksi osallistuja puhuu vuorollaan.
- Keskusteltava asia on selvitettävä kerralla ilman keskeytyksiä.

Tiivistetty lähteestä: Kehitysvammaisten tukiliitto ry, Tietoa kaikille

Minulla on vaikeuksia nähdä

Tavatessamme

- Esittele itsesi, niin tiedän kenen kanssa puhun.
- Kevyt kosketus käsivarteeni voi tarvittaessa auttaa minua huomaamaan sinut.
- Käytä nimeäni, jos tiedät sen, tai tervehdi sanomalla vaikkapa "Hei, tässä on hoitaja..."
- Voit kysyä, minkä verran näen. Pystyn kertomaan, mitä hahmotan ympäristöstä. Tämä helpottaa myös sinua, kun kuvaillet tilaa.
- Kerro ennen kuin poistut, jotta tiedän sinun lähteneen.
- Jos minulla on opaskoira, niin älä kiinnitä siihen huomiota sen ollessa työtehtävissä. Anna sen auttaa minua ja kulkea kanssani joka paikkaan.

Ohjatessasi minua

- Minulle on tärkeää, että käytät aikaa kuvaillessasi minulle ympäristöä ja asioiden sijaintia.
- Selvitä minulle asioita ottaen huomioon heikentyneen tai puuttuvan näköni aiheuttamat rajoitukset. En välttämättä erota värejä.
- Älä jätä minua seisomaan keskelle tilaa, vaan ohjaa tuolille tai seisomaan seinän tai pylvään viereen.
- Siitä käsin voit selvittää minulle tärkeiden asioiden sijaintia. Voit käyttää esimerkiksi kellotaulua apuna: juomalasi on kello kolmessa, kutsupainike kello kuudessa jne.

- Hankalia käsitteitä ovat esimerkiksi "täällä" tai "siellä".
- Käytä täsmällisiä ilmaisuja, esimerkiksi "edessäsi" tai "oikealla puolellasi".
- Selvitä minulle, mitä on tapahtumassa seuraavaksi.
- Opastaessasi minua, tarjoa kyynärvartesi ja kulje edellä. Auta minua niin, etten törmäile esteisiin.

Vinkkejä potilasohjaukseen

- Suullisen ohjauksen merkitys korostuu kanssani.
- Apuvälinettä tai laitetta käyttöön otettaessa tunnustelen mielelläni laitetta tilassa, jossa on hyvä valaistus.
- Selkeä kirjallinen materiaali on suullisen ohjauksen tuki. Hyvä fontin pistekoko on vähintään 14.
- Väreillä on oltava suuret kontrastierot.
- Kuunneltavat tai pistekirjoituksena annettavat potilasohjeet ovat hyviä.

<http://www.nkl.fi/fi/etusivu/nakeminen/kohtaaminen>

Merkki näkövammasta:

Minulla on vaikeuksia kuulla

Huulilta lukeminen

- Katsekontaktisi on tärkeintä puhuessasi minulle. Huomioni saamiseksi voit koskettaa minua tai heilauttaa kättäsi näkökentässäni.
- Katso suoraan minuun, että näen kasvosi.
- Katso, että seisot valossa.
- Puhu selvästi ja rauhallisesti. Huutaa ei tarvitse.
- Käytä vastatessasi kokonaisia lauseita mieluummin kuin yksittäisiä sanoja.
- Ole kärsivällinen, jos pyydän sinua toistamaan. Voit muuttaa lausetta hieman.

Puheen tueksi

- Älä luovuta: voit kokeilla kirjoittamista tai piirtämistä puheesi tukena.
- Mikäli käytän viittomakieltä, voin silti yrittää lukea huuliltasi vastausta.
- Eleiden käyttäminen tai asioiden osoittaminen tukee puhettasi.
- Käytä kasvojen ilmeitä puheen apuna.
- Tukiviittomat puheen apuna auttavat tekemään puheestasi visuaalista. Ajatuksena on poimia viittomiksi avainsanoja.

*Oikeus omakielisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin,
Kuurojen liitto ry, Heli Mikkola 5005, päivitetty 1/2012*

Minulla on puhevamma

Se tarkoittaa, että minun on vaikea ymmärtää tai tuottaa puhetta niin hyvin kuin arjen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin sujumisen kannalta olisi tarpeen. Näkö- ja kuulovammaisien henkilön kanssa vuorovaikutusta tukevat toimintaohjeet pätevät myös minun kanssani!

Autat minua

- Olemalla kannustava
- Antamalla aikaa
- Tukemalla ymmärtämistä (piirtämällä, tukiviittomilla, kuvilla)
- Tukemalla ilmaisua

Kommunikointia ja vuorovaikutusta tukeva kumppani on:

- tilanteessa vastavuoroisesti **läsnä**
- **odottaa** ja antaa tilaa aloitteille
- **vastaa** kumppaninsa kommunikointiin
- mukauttaa **ilmaisuaan** kumppanin kommunikointitarpeita vastaavaksi
- **tarkistaa**, onko yhteisymmärrys saavutettu.

= LOVIT

[http://papunet.fi/tietoa/
vuorovaikutuksen-tukeminen](http://papunet.fi/tietoa/vuorovaikutuksen-tukeminen)

Oikeuteni ymmärtämiseen

Tulkin käyttäminen ehkäisee väärinkäsityksiä

Vammainen henkilö voi tuottaa viestejä eri tavoin: ilmeillä tai eleillä, äänneillä tai sanoilla, piirtämällä, lauseilla tai sanalistoilla, sormiaakkosilla, viittomakielellä tai osoittamalla esineitä tai kuvia. Tulkki selventää viestit puhutulle kielelle. Keskustelukumppanien puhumat viestit selvennetään asiakkaalle selkokieltä tai muuta hänen ymmärtämäänsä kommunikointikeinoa käyttäen. Tulkki kannustaa asiakasta vuorovaikutukseen ja ilmaisuun.

<http://papunet.fi/tietoa/vuorovaikutuksen-tukeminen>

Tulkitseminen ja kääntäminen hallintolaissa

Viranomaisen on järjestettävä tulkitseminen ja kääntäminen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta jos:

- 1) romani- tai viittomakieltä taikka muuta kieltä käyttävä asianosainen ei osaa tilanteessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä; tai
- 2) asianosainen ei vammaisuuden tai sairauden perusteella voi tulla ymmärretyksi.

Asia voidaan tulkita tai kääntää sellaiselle kielelle, jota asianosaisen voidaan todeta asian laatuun nähden riittävästi ymmärtävän.

Hallintolaki (434/2003, 26§)

Potilaan tiedonsaantioikeus

Terveystieteiden ammattihenkilön on annettava selvitys siten, että potilas riittävästi ymmärtää sen sisällön. Jos terveydenhuollon ammattihenkilö ei osaa potilaan käyttämää kieltä taikka potilas ei aisti- tai puhevian vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992, 5§)

Oikeus tulkkauspalveluun

Tulkkauspalveluun on oikeus Suomessa asuvalla henkilöllä, jolla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta. Tulkkauksen tarve voi liittyä työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, esimerkiksi lääkärissä, yhteiskunnalliseen osallistumiseen tai harrastamiseen ja virkistykseen.

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta (133/2010)

Milloin on mahdollista tilata KELAn järjestämää tulkkausapua?

Edellytykset

- Henkilön on kyettävä ilmaisemaan tahtoaan tulkkauksen avulla.
- Hänellä on käytössä jokin toimiva kommunikointimenetelmä.

Vammaisten tulkkauspalvelun käyttäminen terveydenhuollossa (KELAn järjestämä)

- Asiakas (tai hänen edustajansa) tilaa tulkin tulkkauspalvelun välityskeskuksesta samalla, kun varaa itselleen lääkäriaikaa terveyskeskuksesta tai yksityiseltä lääkäriltä.
- Jos asiakas joutuu sairaalaan, ensiapuun tai muuhun hätätilanteeseen, hän tilaa tulkin itse tai edustajansa avustamana.

Terveydenhuollon vastuu tulkkauspalvelun järjestämiseen

- Viranomaisen velvollisuus (Hallintolaki, Laki potilaan asemasta ja oikeuksista)
- Silloin, kun potilaalle lähetetään kutsu toimenpiteeseen, röntgeniin tai muuhun ja tiedossa on potilaan tarve tulkkaukseen.
- Silloin, kun potilas joutuu viipymään sairaalassa pidempään ja tulkkauksen tarve on hoitavan tahon tiedossa.
- Terveydenhuollossa tilataan tulkki ns. kolmannen tahon tilauksena, jolloin kustannusvastuu on terveydenhuollossa. Tulkkia ei tilata välityskeskuksesta vaan tilaus tehdään niistä palveluista, joiden kanssa terveydenhuollon organisaatiolla on sopimus.

Lue lisää mm. mahdollisuus etätulkkaukseen
<http://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut>

Kun on oikeus tulkkauspalveluun

Tilaa tulkki KELAn välityskeskuksesta esim.

ma-pe	klo 7:30–20:00
la	klo 8:00–15:00
su	klo 9:00–13:00

Kuulo- ja kuulonäkövammaiset asiakkaat

puhelimella

suomenkielinen 020 634 5500

ruotsinkielinen 020 634 5503

tekstiviestillä 020 634 5502

sähköpostilla kuulo.tulkkitilaus@kela.fi

horsel.folkbestallning@fpa.fi

Puhevammaiset asiakkaat

puhelimella

suomenkielinen 020 634 5520

ruotsinkielinen 020 634 5523

tekstiviestillä 020 634 5522

sähköpostilla puhe.tulkkitilaus@kela.fi

tal.tolkbestallning@fpa.fi

kuvayhteys <http://www.kela.fi/kuvayhteys>

Kommunikaatiomenetelmiä ja tapoja: vinkkejä käyttöönottoon

Pikapiirtäminen

- Tarvitset kynän ja paperia.
- Et tarvitse taiteellisia lahjoja. Jokainen kuva käydään suullisesti läpi.
- Lähde liikkeelle kahdesta kuvasta. Nimeä aina kukin kuva.
- Piirrä kaksi vaihtoehtoa ja kysymysmerkki, joka tarkoittaa ”ei mikään näistä vaihtoehdoista, piirrä lisää vaihtoehtoja”.
- Minä voin valita vaihtoehdon esimerkiksi osoittamalla sormella.
- Varmista vielä minulta, että olen ymmärtänyt sen, mitä halusit kertoa.

Tukiviittomat

- Tukiviittomia voit käyttää puhutun kielen tai huulilta lukemisen tukena. Tukiviittomia voit käyttää myös asian tekemisessä ymmärrettäväksi.
- Tukiviittomat puheen apuna auttavat tekemään puheestasi visuaalista. Ajatuksena on poimia viittomiksi avainsanoja.
- Tukiviittomia löytyy Papunetistä.
<http://papunet.net/teemat/viittomat>

Kuvien käyttäminen – toimintaperiaatteita

- Kuvakommunikoinnilla tarkoitetaan ihmisten välistä viestintää kuvien avulla.
- Kuvakommunikoinnilla voit viestiä silloin, kun puhuminen ja kirjoittaminen eivät minulta onnistu.
- On tärkeää, että kerrot minulle, mitä kuva tarkoittaa. En välttämättä ymmärrä kuvan viestiä oikein pelkän kuvan katsomisen perusteella.
- Kuvien avulla voit myös tukea käsitteiden ymmärtämistä, jäsentää ajattelua sekä havainnollistaa toiminnan eri vaiheita esimerkiksi toimintaohjeissa.
- Minä ilmaisen asiani osoittamalla haluamaani kuvaa (sormella / katseella / otsalampulla / tikulla).
- Jos en pysty osoittamaan kuvia, niin sinä voit näyttää ja kertoa niistä kuva kerrallaan. Ilmaisen sovitulla tavalla sopivan kuvan kohdalla (esim. nyökkäämällä, äänteellä).
- Toista ääneen tulkitsemäsi viesti varmistuaksesi, että olet ymmärtänyt oikein, mitä tarkoitan.

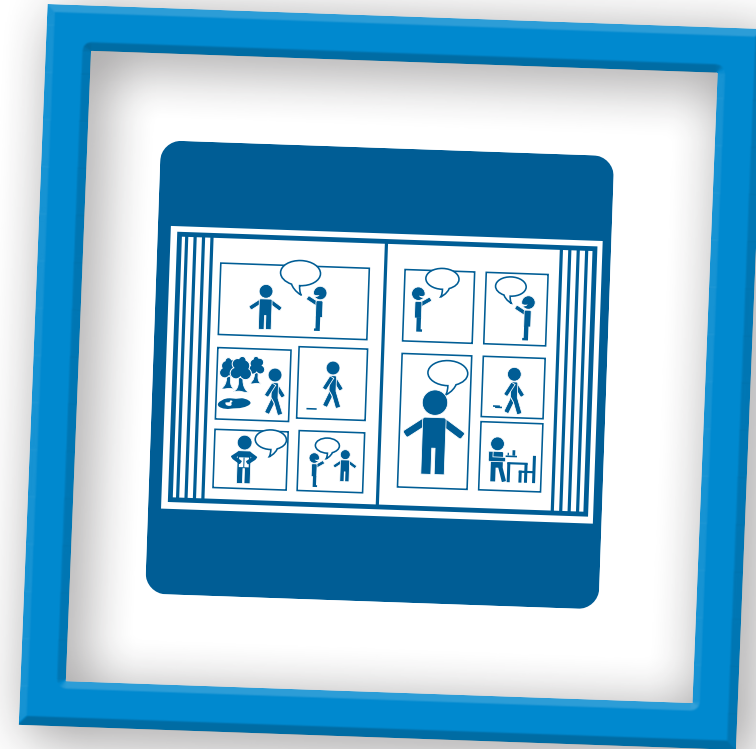
Sosiaaliset kuvatarinat

- Sosiaaliset kuvatarinat ovat kuvista ja sanoista rakennettuja tapahtumasarjoja.
- Niiden avulla ohjaat minua, jos minun on vaikea toimia odotuksenmukaisella tavalla sosiaalisissa tilanteissa.
- Sosiaalisilla tarinoilla autat minua ennakoimaan ja selkiyttämään erilaisia tilanteita. Näin autat minua luomaan toimintaani järjestystä.
- Niiden avulla voin lähestyä helpommin uusia, jännittäviä ja vaikeitakin tilanteita.
- Voit kirjoittaa oman työsi näkökulmasta yleisimpiä potilasohjeita. Kuvita ne tästä oppaasta löytämilläsi tai Papunetin kuvapankista hakemillasi sanoilla.
Esimerkkitarinoita löytyy: <http://www.papunet.net/kuva>

Kyllä / ei -kommunikointi

- Voit keskustella kanssani tekemällä kysymyksiä, joihin voin vastata myöntävästi tai kieltävästi.
- Kahdesta vaihtoehdosta valitseminen voi olla käyttökelpoinen keino asioiden selvittämisessä.
- Kahdesta vaihtoehdosta valittaessa sinä nimeät vaihtoehdot. Voit käyttää merkkinä käsiäsi: Haluatko istua (oikea käsi) vai mennä pitkälle (vasen käsi)? Minä osoitan haluamani vaihtoehdon. Muista toistaa valintani varmistuaksesi, että olet ymmärtänyt oikein vastaukseni.

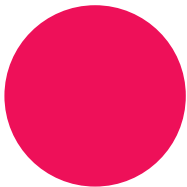
Kyllä / ei -kommunikointiin käytettävät kuvat löytyvät kuvatyökaluista.

*Lähde sivuille 8–9: Ensiapua kommunikointiin
http://papunet.net/fileadmin/muut/ensiapupakki/Ensiapua%20kommunikointiin_08032011.pdf*

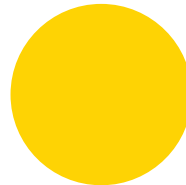
Tämä sinun täytyy tietää minusta

- Nimeni ja kutsumanimeni
- Syntymäpäiväni
- Kommunikointitapani tai -kieleni
- Allergiat ja sairauteni
- Lääketietoni
- Terveystietoni ja hoitosuunnitelma
- Kuinka tuet minua toimenpiteissä
- Tällainen olen ahdistuneena
- Tuen tarpeeni ja minua eniten tukeva henkilö.
- Minua tukevan henkilön yhteystiedot sekä käytetty kieli
- Uskontoni ja siihen liittyvät tarpeet

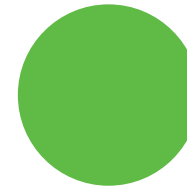
Tämä sinun on tärkeää tietää minusta

- Miten ja millä tavalla otan lääkkeen
- Kuinka tiedät, että minulla on kipuja
- Kuinka liikun ja millaisin apuvälinein
- Onko minulla ongelmia näön/kuulon/aistien kanssa
- Kuinka suoriudun arjen toiminnoista (avun tarve)
- Kuinka syön tai juon (nieleminen, avun tarve)
- Kuinka minä nukun (rutiinit/rituaalit)

Auttaa monessa, jos selvität, mistä minä pidän ja mistä en

- Mistä minä pidän ja mikä tekee minut iloiseksi
- Mistä minä en pidä (esim. kosketus, kovat äänet tms.)

Minulla voi olla mukana:

- lähete
- kommunikaatiopassi
- oma kommunikaatiovälineeni
- saattaja.

Suun terveydenhuoltoon tullessani voit tarvita ennakkotietoa:

- ruokailutottumuksistani
- hampaiden hoidostani.

Kommunikaatiokartta

Näin kommunikoin, ilmaisen itseäni, tunteitani ja tarpeitani.

**Kommunikaatio-
keinoni** (puhe,
kuvat, osoittaminen,
viittomat, kommuni-
kaatiopassi)

**Näin kerron
mielipiteeni,
ilmaisen kyllä ja ei**

**Tuki, jota tarvitsen
kommunikoinnissa**

Kyllä / ei -kortit

Kyllä / hyvä

Ei / huono

En tiedä

Kyllä / hyvä

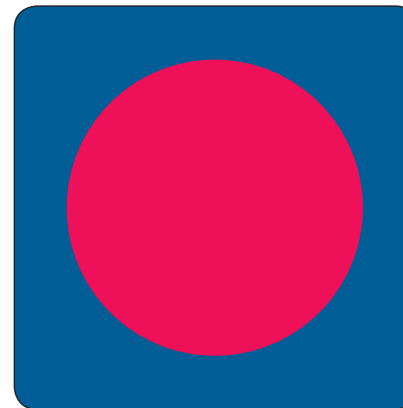
Ei / huono

Ymmärrän hyvin.
tai
Olen samaa mieltä.

En pysy mukana.
tai
En osaa sanoa,
mietin vielä.

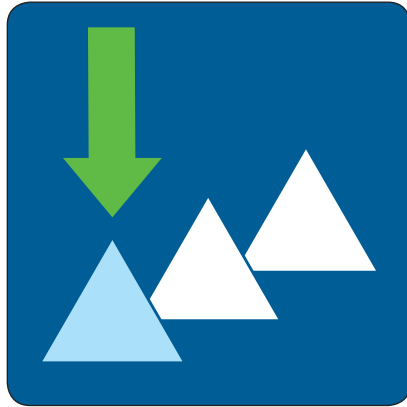

En ymmärrä.
tai
Olen eri mieltä.

Haluan lopettaa

Päätöksenteon kortit

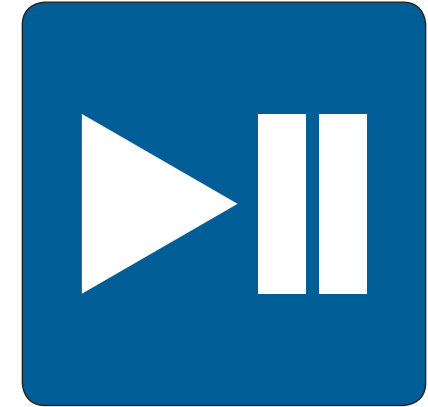
Ensin

Sitten

Sen jälkeen

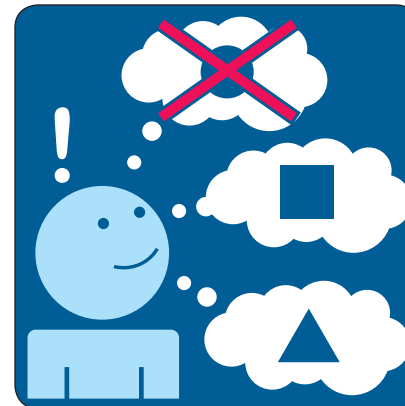
Tarvitsen tauon

Tarvitsen apua

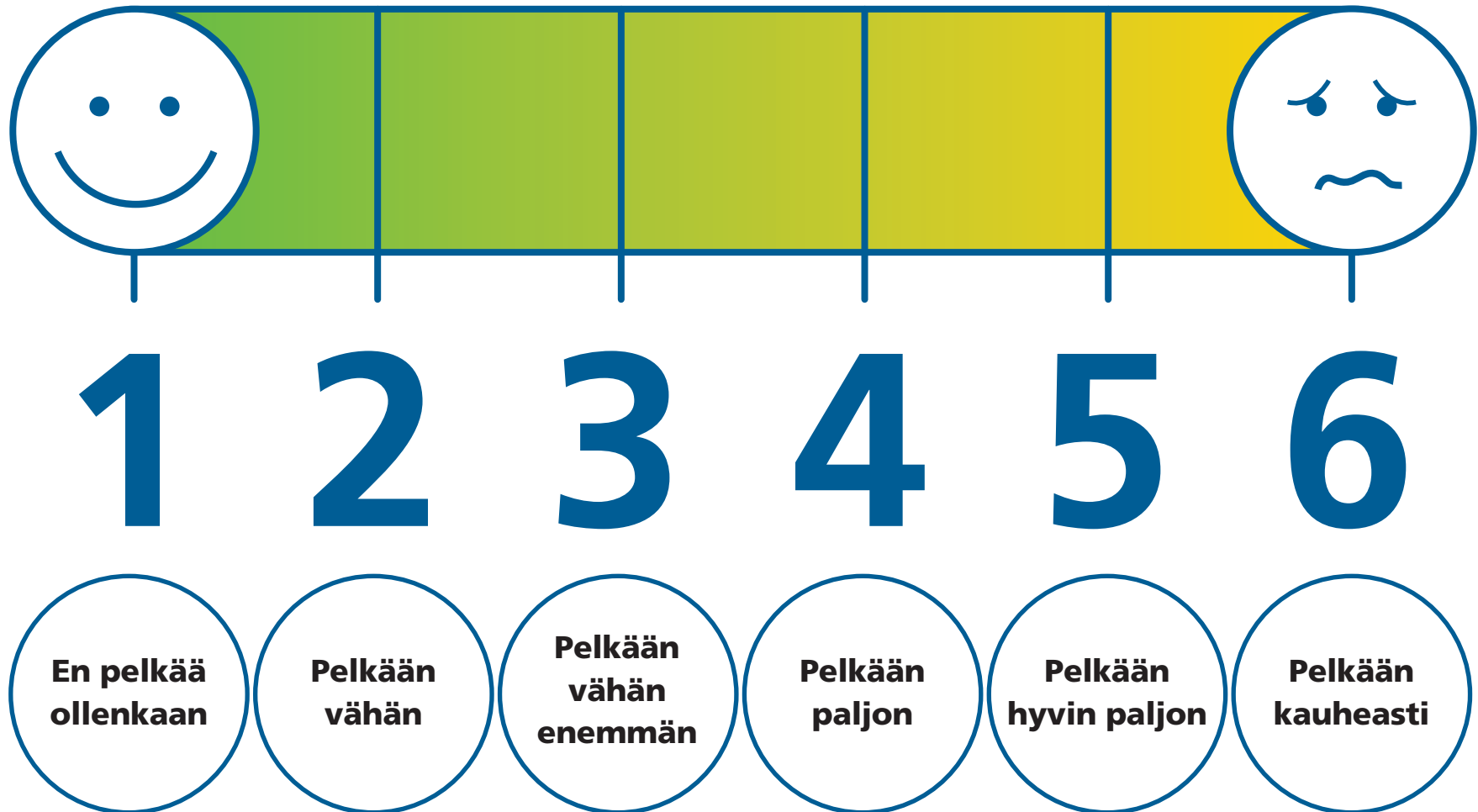
Tarvitsen lisää tietoa

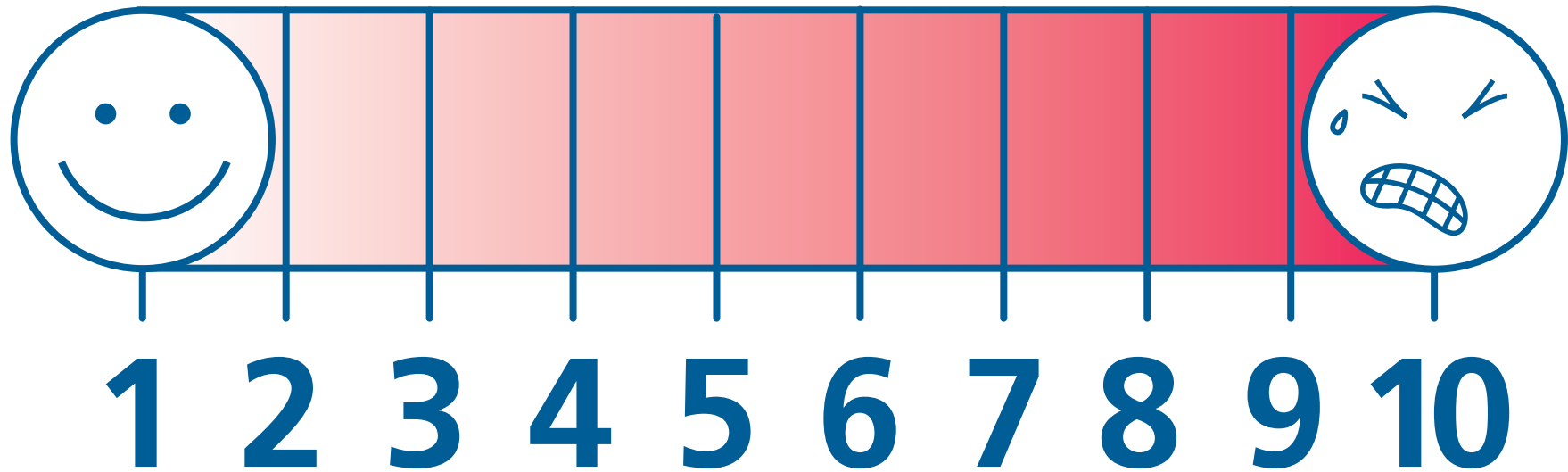
Tarvitsen vaihtoehtoja

Haluan tietää mitä
päätöksestäni seuraa

Pelkomittari

Kipumittari

**Minulla ei
ole kipua
ollenkaan**

**Minulla
on vähän
kipua**

**Minulla
on vähän
enemmän
kipua**

**Minulla
on kovasti
kipua**

**Minulla
on hyvin
kovasti
kipua**

**Minulla
on pahin
mahdollinen
kipu**

Oletko allerginen?

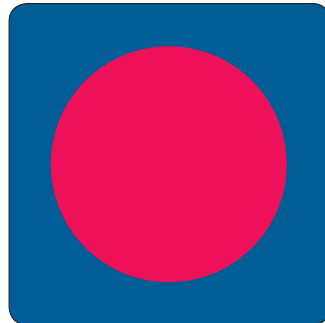
Allergia

En tiedä

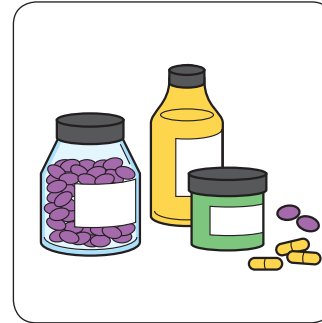

Kyllä

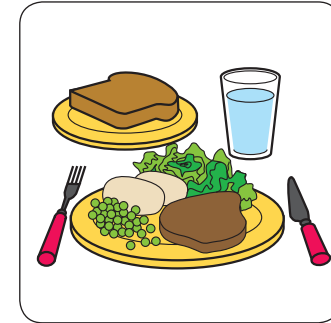

Ei

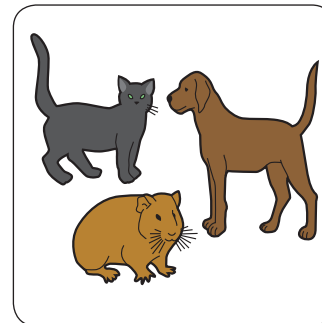
Oletko allerginen jollekin näistä asioista?

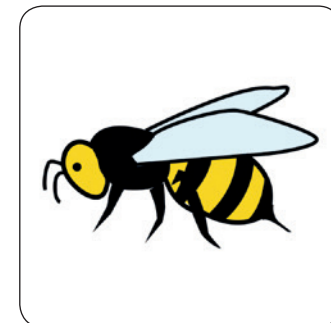
Lääkeaineille

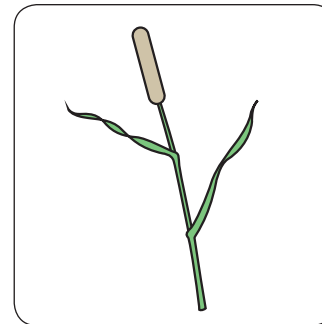
Ruoka-aineille

Eläimille

Pistiäisille

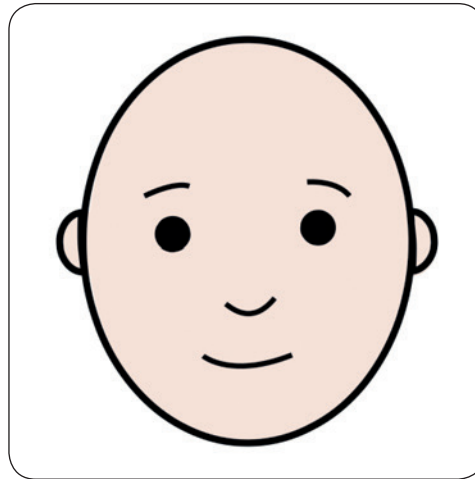

Siitepölylle

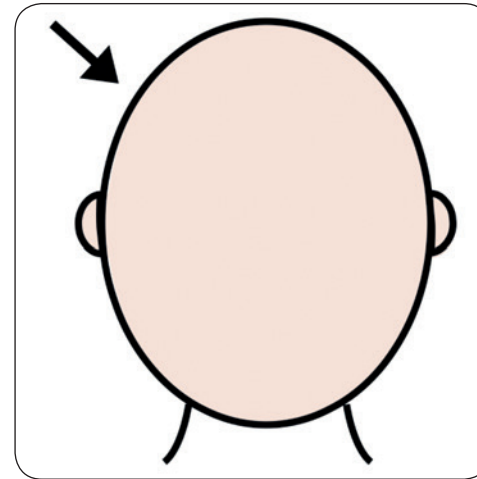

Ei millekään näistä

Missä kipu tuntuu?

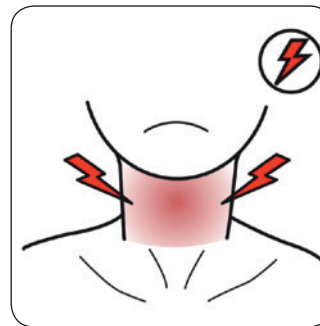
Kasvoissa

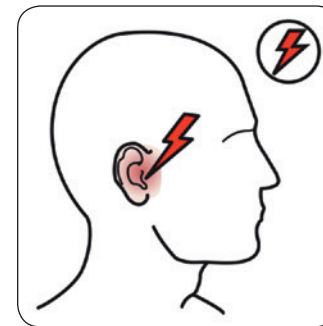
Päässä

Hampaassa/
ikenessä

Niskassa

Kaulassa

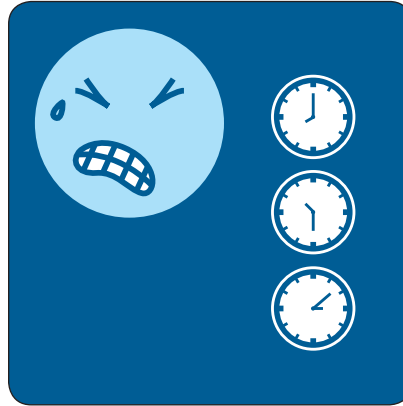
Korvassa/
leukanivelessä

Ei missään näistä

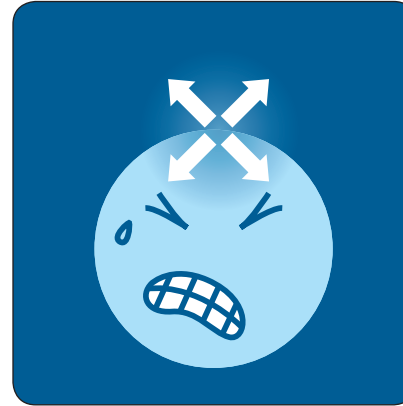
Millainen kipu on?

Jatkuva

Toistuva

Säteilevä

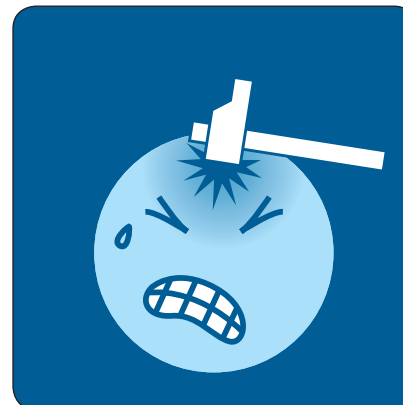
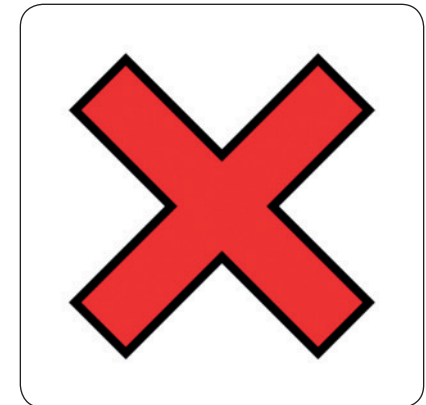
Pistävä

Vihlova

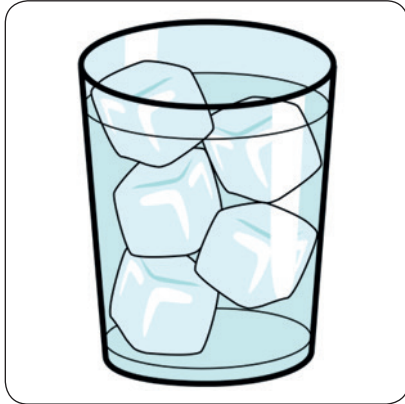

Puristava

Sydämen tahdissa
jyskyttävä

Ei mikään näistä

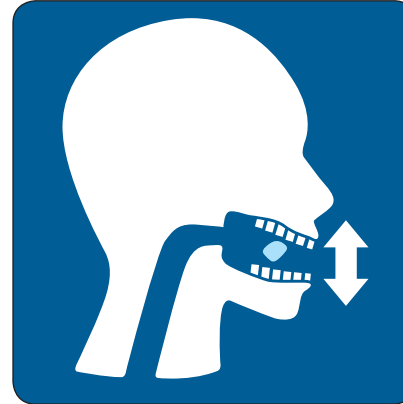
Mikä kipua pahentaa?

Kylmä

Kuuma

Pureskelu

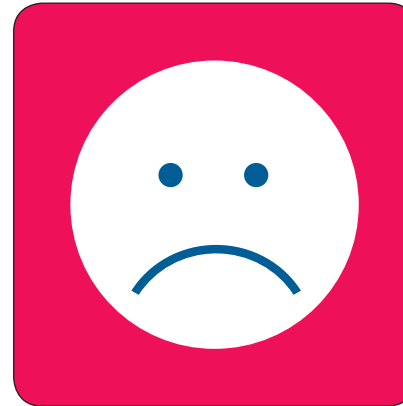

Ei mikään näistä

Saatko nukutuksi?

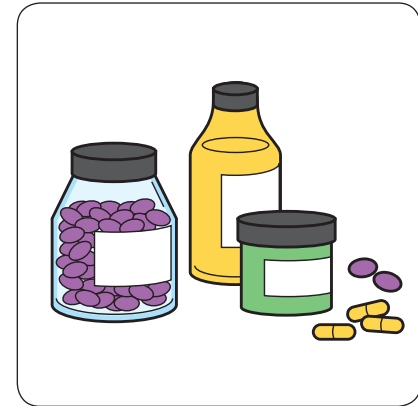

Kyllä

Ei

Auttaako särkylääke?

Suun terveydenhuollon toimenpiteitä ja välineitä

Puhdistaa hampaat harjalla

Puhdistaa hampaat ilmalla/vedellä

Puuduttaa

Hammaspeili

Hampaan paikka kovetetaan

Porata hammasta

Sylki-imuri

Tehoimuri

Paikata hammasta

Poistetaan hammas

Rapsutin

Kova ääni

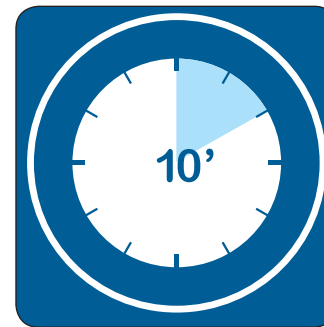
Kuinka kauan toimenpide kestää?

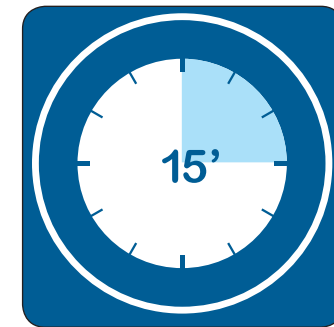
Kuinka kauan?

5 minuuttia

10 minuuttia

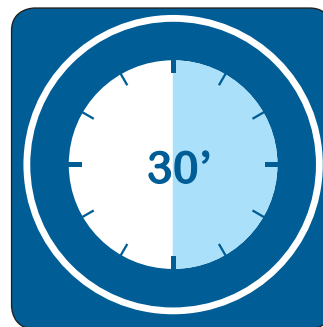
15 minuuttia

20 minuuttia

25 minuuttia

30 minuuttia

45 minuuttia

60 minuuttia

Toiminnan rajoitteita

Ei saa syödä

Ei saa juoda kuumaa

Pitää levätä

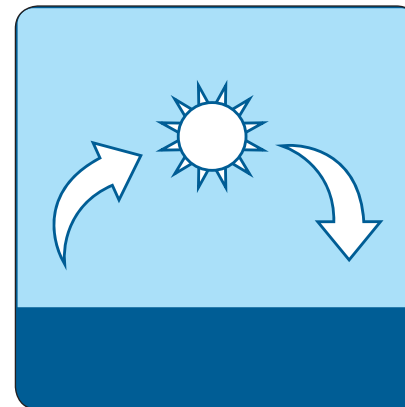
Kuinka kauan?

Yksi tunti

Kaksi tuntia

Tämä päivä

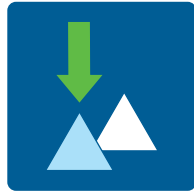
Oman hoidon suunnittelu

Minä huolehdin hampaistani

**Millaiset haluan
hampaiden olevan?**

**Mikä täytyy
tehdä ensin?**

**Mitä täytyy tehdä
seuraavaksi?**

**Kuka/ketkä
ovat tukena?**

Tietoa työvälineen kuvista

Tämän työvälineen kuvituksessa ja kuvatyökaluissa on käytetty Papunet-kuvapankkia: [**papunet.net**](http://papunet.net). Osa työvälineen kuvista on uudelleen muokattuja Sclera- ja ARASAAC-kuvia. Osa kuvista on täysin uusia kuvia. Kuvien muokkauksesta vastaa Mainostoimisto Ad Kiivi Oy sekä TEPA-projekti.

Kuvituksessa on käytetty myös asumisen tukeen suunniteltuja Map-kuvia. Löydät nämä kuvat Papunetin kuvapankista.

Papunet-kuvapankista löydät Tuetusti päätöksentekoon (Tuepa) -projektin kuvat ja oppaan. Tässä työvälineessä on hyödynnetty Tuepa-projektin päätöksenteon välineistöä Kyllä / Ei -korteissa, päätöksenteon korteissa, pelko- ja kipumittarissa, Kommunikaatiokartassa, sekä oman hoidon suunnitelmassa.

Kommunikaation työvälineen idea on lähtöisin englantilaisesta Hospital Communication Book -oppaasta. Työvälineessä on hyödynnetty mallina Hospital Communication Book -oppaan versiota 2. Versio löytyy esimerkiksi osoitteesta [**www.surreyhealthaction.fi**](http://www.surreyhealthaction.fi).

TEPA-projektissa on tämän työvälineen lisäksi tuotettu materiaalia kehitysvammaisen henkilön terveydenhuoltoon. Materiaalin löydät sivulta: [**www.savas.fi/kehittamistoiminta/tepa**](http://www.savas.fi/kehittamistoiminta/tepa)

Lisätietoa eri teemoista voi hankkia:

- Kehitysvammaisuudesta ja terveydestä:
[**www.verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus**](http://www.verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus)
- Viittomia:
[**www.viivi.fi/terveydenhoito/terveydenhoito.html**](http://www.viivi.fi/terveydenhoito/terveydenhoito.html)
- Kommunikoinnista:
[**papunet.net/materiaalia/ensiapua-kommunikointiin**](http://papunet.net/materiaalia/ensiapua-kommunikointiin)
- Omat kuvataulut:
[**papunet.net/kuvatyokalu/fi**](http://papunet.net/kuvatyokalu/fi)
- Omat toimintaohjeet:
[**Papuri – työkalu verkkokirjojen tekemiseen**](#)

